

John Locke kontra merkantyliści i inflacjoniści

Autor: **Murray N. Rothbard**

Źródło: mises.org

Tłumaczenie: **Zuzanna Śleszyńska**

Od samego początku XVII w. angielscy merkantyliści byli rozgoryczeni lepszą koniunkturą i wyższym wzrostem gospodarczym Holandii. Zauważyli, że stopa procentowa w Holandii była niższa niż w Anglii i przyjęli, że to właśnie jest przyczyną holenderskiego dobrobytu. Zadaniem angielskiego rządu miało być zatem obniżenie maksymalnego poziomu stopy procentowej do poziomu niższego niż w Holandii.

Pierwszą ważną rozprawą merkantylistyczną, wzywającą do obniżenia stóp procentowych, był krótki tekst autorstwa Anglika, sir Thomasa Culpepera pt. *Traktat przeciw wysokiej lichwie* (1621). Culpeper stwierdził, że holenderska dobra koniunktura została osiągnięta dzięki niskiemu poziomowi stóp procentowych, oraz że wysoka stopa procentowa hamuje rozwój handlu w Anglii. Dlatego też rząd powinien obniżyć maksymalny poziom stopy procentowej w celu prześcignięcia Holendrów. Pamflet Culpepera odegrał ważną rolę w rządowym procesie obniżania maksymalnego poziomu lichwy. Kilkakrotnie przedrukowywano ten traktat, a parlament w kolejnych latach obniżał maksymalny poziom z 10 do 8, a następnie do 6%.

Za każdym razem jednak wzrastał sprzeciw wobec planów parlamentu. W 1668 roku merkantyliści podjęli najważniejszą próbę obniżenia maksymalnego poziomu stopy procentowej z 6 do 4%, co oznaczało poziom niższy od holenderskiego. Syn Culpepera, sir Thomas Culpeper, w celach propagandowych ponownie wydrukował tekst ojca w 1668, a także swój własny, którego tytuł mówi sam za siebie: *Dyskurs ukazujący liczne zalety, wynikające z redukcji lichwy w Królestwie oraz niezbędnego obniżenia stopy procentowej pieniądza do najniższego poziomu, występującego w innych krajach*.

Pamflet Culpepera seniora opublikowano razem z tekstem wpływowego kupca i człowieka interesu [Josiaha Childa](#), pt. *Spostrzeżenia dotyczące handlu i stopy procentowej*. Child był prominentnym członkiem królewskiej rady handlu,

powstałej w 1668 w celach doradczych. Child traktował obniżenie maksymalnego poziomu stopy procentowej do 4% jako lek na całe ekonomiczne zło. Niższa stopa procentowa miała pobudzić handel i podnieść ceny ziemi. Miała nawet leczyć alkoholizm.

Kiedy Komitet Izby Lordów od 1668 do 1669 prowadził debaty na temat ustawy obniżającej stopę procentową, zdecydowano wysłuchać członków królewskiej rady handlowej, której ważną osobistością był Josiah Child. Inną prominentną osobą w Komitecie Lordów był Lord Ashley, nowy i wpływowy patron Locke'a. Ashley, klasyczny liberał, sprzeciwiał się ustawie, a na jego polecenie Locke napisał swój pierwszy ekonomiczny tekst — znaczący, lecz jeszcze nieopublikowany manuskrypt: *Niektóre możliwe skutki obniżenia stopy procentowej do czterech procent* (1668). Locke wykazał się dogłębną znajomością i fachowym podejściem do tematu gospodarki wolnorynkowej oraz teorii prawa własności.

Locke wyjawiał swój talent polemiczny — jego esej był krytyką wpływowego tekstu Childa. Locke najpierw analizuje holistyczną retorykę Childa: przyznaje, że handlowiec oczywiście będzie zadowolony ze stopy procentowej wynoszącej zaledwie 4%, ale zysk dla pożyczkobiorcy nie jest zyskiem ogółu, ponieważ pożyczkodawca traci tę samą sumę. Przymusowe obniżenie odsetek spowodowałoby nie tylko redystrybucję, lecz także ograniczenie oszczędności i kredytów, pogarszając tym samym stan gospodarki. Locke doszedł do wniosku, że byłoby lepiej, gdyby poziom stopy procentowej był ustanawiany „naturalnie”, czyli według stopy procentowej wolnego rynku, co i tak się dzieje, ponieważ „obecny niedostatek [funduszy] naturalnie ją tak ustanawia”. Najlepsza stopa procentowa to ta wolnorynkowa lub „naturalna”, ustanowiona w wyniku działania wolnych ludzi w ramach prawa natury, tzn. stopa determinowana popytą i popytem na pożyczki w danym czasie.

Niezależnie od tego, czy głos Locka lub Ashleya był rozstrzygający, Izba Lordów ostatecznie odrzuciła ustawę o 4% stopie procentowej w 1669 r. Trzy lata później Ashley został Kanclerzem Skarbu jako Earl Shaftesbury, a w następnym roku Locke został sekretarzem Rady Handlu i Plantacji, która zastępowała dotychczasową radę handlu. Jednak, pod koniec roku 1674 Shaftesbury został zwolniony, Rada Handlu i Plantacji rozwiązana, a Locke razem

ze swoim mentorem znalazł się w opozycji politycznej, co doprowadziło go do rewolucyjnych intryg, a nawet holenderskiego wygnania.

Po klęsce Stuartów i rewolucji 1688 r. John Locke ostatecznie wrócił do Londynu w glorii chwały, na tym samym statku, co królowa Maria. Po powrocie Locke zauważył, że stara dobra Kompania Wschodnioindyjska ucieka się do swoich znanych sztuczek. Anglia była w poważnych finansowych tarapatach po tym, jak Karol II zrujnował finanse publiczne kraju po akcji zablokowania Skarbu „[Stop of the Exchequer](#)”, a ludzie Kompanii ponownie wprowadzili pod obrady ustawę o obowiązkowym obniżeniu stopy procentowej do 4% w 1690 r. W tym samym czasie sir Josiah Child rozszerzył swój pamflet, publikując go anonimowo w formie książki: *Rozprawa o handlu*, która trzy lata później została wydrukowana jako [Nowa rozprawa o handlu](#), z nazwiskiem Childa pyszniącym się na okładce. To właśnie ta książka miała zrobić ogromne wrażenie na osiemnastowiecznych myślicielach. W obu dziełach Child skupia się na obronie strategii handlowych Kompanii Wschodnioindyjskiej oraz jej monopolu, a także odświeża argumenty za obniżeniem stopy procentowej.

John Locke po śmierci Shaftesbury'ego miał nowego patrona — sir Johna Somersa, członka parlamentu, który poprosił go o rozszerzenie *swojego* dzieła z 1668, aby obalić twierdzenia Childa i innych zwolenników ustawy o zredukowaniu stopy procentowej do 4%. Locke w tym samym roku odpowiedział książką: [Niektóre rozważania nad konsekwencjami obniżenia stopy procentowej i podniesienia wartości pieniądza](#) (1692), która wprowadziła do debaty publicznej wcześniejsze nieopublikowane argumenty Locke'a. To dzieło prawdopodobnie miało wpływ na ponowne odrzucenie przez Izbę Lordów ustawy o 4%.

Ostatnia część *Rozważań* Locke'a była poświęcona kontrowersjom związanym z systemem monetarnym, pojawiającym się w Anglii od 1690 r. W tym właśnie roku podstawowe angielskie zapasy srebra zmniejszyły się z powodu ścierania się i odpryskiwania monet do tego stopnia, że kontrast między słabszymi wybijanymi monetami a tymi nowszymi, „maszynowymi” monetami był tak wielki, że prawo Kopernika-Greshama zaczęło działać na dużą skalę. Ludzie wprowadzali do cyrkulacji zużyte monety i zatrzymywali te lepsze, albo używali słabszych monet wg ich niższej wartości, a nie ich nominału. Do 1690 r. starsze, wybijane monety straciły około 1/3 wartości w porównaniu do nominału.

Stawało się jasne, że mennica musiała zaproponować wybite nowych, lepszych monet. Ale o jakiej zawartości kruszcu? Merkantyliści, zwolennicy inflacji, domagali się obniżenia wartości, czyli wybita lżejszych monet, co prowadziłoby do dewaluacji srebrnej monety i wzrostu podaży pieniądza. W międzyczasie inflacja kredytów bankowych zaostrzyła problemy monetarne. Spowodował ją Bank of England, założony w 1694 r. w celu zwiększenia podaży pieniądza i finansowania rządowego deficytu. Problem z systemem monetarnym pojawił się w tym samym roku. William Lowndes (1652-1724), sekretarz skarbu i główny ekspert monetarny rządu, wydał w 1695 r. *Raport o poprawie srebrnej monety*, nawołujący do zaakceptowania istniejącego obniżenia wartości i do oficjalnego obniżenia wartości danej monety o 25% w porównaniu do nominału.

Locke w *Rozważaniach* potępił obniżenie wartości i nazwał je zdradzieckim i pozornym. Twierdził, że prawdziwa wartość monety jest określana ilością srebra, z którego jest zrobiona, a nie wartością na niej widniejącą, ustaloną przez władze. W swojej genialnej rozprawie, kładącej nacisk na twardą walutę, Locke ostrzega, że obniżenie wartości jest iluzoryczne i inflacyjne. Jeżeli monety zostaną poddane dewaluacji o 1/20, „ludzie idący na targ, aby kupić towary za swoje nowe, ale mniej warte pieniądze, dowiedzą się, że ich „dwudziestki” są tak naprawdę warte 19”. Obniżenie wartości jedynie rozrzedza realną wartość, czyli siłę nabywczą jednostki pieniądza.

Patron Locke'a, John Somers, mianowany na Lorda Strażnika Wielkiej Pieczęci w nowym rządzie Wigów w 1694 roku, przestraszył się raportu Lowndesa. Poprosił Locke'a, aby ten obalił teorie Lowndesa przed Tajną Radą. Locke w 1695 r. opublikował list pt. *Dalsze rozważania o podniesieniu wartości pieniądza* obalający te teorie. Publikacja była tak dobrze przyjęta, że w ciągu roku wydano jej trzy edycje. Locke w świetny sposób poruszył problem rzekomej funkcji mennicy: gwaranta utrzymania jednostki monetarnej jako definicji lub standardowej wagi srebra. Jakiegokolwiek obniżenie wartości czy zmiana standardów byłaby tak arbitralna i oszukańcza jak zmiana definicji stopy czy jardu przez rząd. Locke ujął to obrazowo: „ktoś może równie dobrze wydłużyć stopę, dzieląc ją na 15, a nie 12 części, nazywając je calami”.

Co więcej rząd, czyli poręczyciel umów, prowadzi do zrywania ich postanowień:

Powodem, dla którego nie należy dokonywać tej zmiany jest to, że władze są poręczycielem wykonania warunków każdej umowy. Gdy jednak ilość srebra ustalona w umowie zmienia się, następuje zwolnienie z wykonania warunków umowy [...] gospodarz lub kredytodawca tracą 20% ustalonej wartości tego, co im się należy.

Jednym z przeciwników Locke'a — zarówno w kwestii systemu monetarnego, jak i stopy procentowej — był prominentny przedsiębiorca budowlany, magnat ubezpieczeniowy i pomysłodawca ziemskiego banku pożyczkowego, Nicholas Barbon (1637-98). Barbon, którego ojcem był fanatyczny londyński kaznodzieja anabaptystyczny, handlarz skórą i członek parlamentu Praisegod Barbon¹, studiował medycynę i został lekarzem w Holandii, przeniósł się do Londynu i rozpoczął działalność około 1660 roku. W tym samym roku, kiedy Child opublikował *Rozprawę o handlu*, Barbon — po tym, jak został wybrany do parlamentu — opublikował podobnie zatytułowane *Rozprawy handlowe* (1690), w których postulował przyjęcie ustawy o 4% przez parlament. Z racji swojego zawodu Barbon był niezmiernie zainteresowany obniżeniem swoich kosztów związanych z wysokością stopy procentowej.

W 1696 r. Barbon powrócił do ataków na *Dalsze rozważania* Locke'a, dotyczące systemu monetarnego. Był przeciwny rynkowej perspektywie Locke'a, jego „metalowego” poglądu na pieniądze. Barbon, naciskający na dewaluację srebrnej monety, przedstawiał nominalistyczne i etatystyczne poglądy, mówiące o tym, że pieniądze nie są dobrem rynkowym, tylko tym, za co uważa je rząd. Barbon napisał: „to pieniądze, a nie srebro, są instrumentem i miernikiem handlu. Takie właściwości nadaje mu rząd, który je emituje”².

Na szczęście wygrały poglądy Locke'a i zmiany w systemie monetarnym zostały przeprowadzone w 1696 roku na zasugerowanych przez niego zasadach: utrzymano zgodność wagi srebra i denominacji. W tym samym roku Locke został głównym komisarzem nowo utworzonej komisji handlu. Locke został mianowany przez swojego mistrza, sir Johna Somersa, który był sekretarzem generalnym od 1697 do 1700 r. Kiedy reżim Somersa upadł w 1700 r., Locke został wykluczony z komisji handlu i udał się na emeryturę. W przeprowadzeniu reformy Locke'a (*Lockean recoinage*) pomógł jego stary przyjaciel, sir Isaac Newton (1642-1727),

który będąc nieprzerwanie od 1669 profesorem matematyki na Cambridge, został również Strażnikiem Mennicy Królewskiej w 1696, a trzy lata później zarządcą mennicy. Aż do swojej śmierci w 1727 r. Newton zgadzał się z poglądami Locke'a.

Barbon i Locke utworzyli dwa kontrastujące nurty w osiemnastowiecznej myśli monetarnej. Locke, protestancki scholastyk, był zwolennikiem dawnej tradycji scholastycznej, a więc twardego pieniądza i metalizmu, oraz potępiał inflację. Barbon natomiast przemawiał głosem oszustów inflacyjnych, zaś jego poglądy były przywoływane jeszcze w następnym wieku³.

---

¹ Tak naprawdę prawdziwe imię Praisegoda było bardzo niepraktyczne i nabożne: „Unless-Jesus-Christ-Had-Died-For-Thee-Thou-Hadst-Been-Damned” Barbon.

² W tekście Barbona, pt. *A Discourse Concerning Coining the New Money Lighter, In Answer to Mr. Lock's Considerations...* (1696). Zob. William Letwin, *The Origins of Scientific Economics* (Garden City, NY: Doubleday, 1965), przyp. 2, s. 78–9.

³ Pomimo odrzucenia punktu widzenia Locke'a przez współczesnych inflacjonistów i historyków zajmujących się Keynesem, z tekstu Letwina (ibidem, przypis 2, str. 69-77, 260-70) wynika jasno, że przewidywania inflacjonistów co do obniżenia się cen po reformie Locke'a nie sprawdziły się.